

اطلاع رسانی

نشریه فنی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران

دوره نهم شماره یک و دو ۱۳۶۴

نظری اجمالی به کنفرانس رؤسای کتابخانه های ملی در وین

درباره حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه ای

(۱۸- ۲۱ فروردین ۱۳۶۵ برابر ۷- ۱۰ آوریل ۱۹۸۶)^۱

گزارش: مهرداد نیکنام*

بیش از ۱۲۰ نفر روسای کتابخانه های ملی و کارشناسان و متخصصین حفاظت و نگهداری از اقصی نقاط دنیا من جمله آقای مهندس سیدحسن شهرستانی رئیس کتابخانه ملی ایران و نگارنده از ایران، در کنفرانس روسای کتابخانه های ملی در کتابخانه ملی اتریش شرکت داشتند. آنچه را که در این کنفرانس ارائه شد و مورد بحث و گفتگو قرارگرفت می توان به سه مبحث اصلی تقسیم کرد:

۱- اهمیت مسئله حفظ و نگهداری مواد کتابخانه ای. اغلب شرکت کنندگان اظهار می کردند که قریب ۲۵ درصد مجموعه کتابخانه های تحقیقاتی کشورهاشان در حال نابودی است و لذا این نکته و نیز گردهمایی روسای کتابخانه های ملی و متخصصین حفاظت و نگهداری در کتابخانه ملی اتریش برای گفتگو و بحث پیرامون مشکلات نگهداری از مواد کتابخانه ای، بهترین گواه بر حادبودن مسئله است.

۲- ارائه و مبادله اطلاعات و آگاهیهای ویژه در مورد چگونگی استفاده و ذخیره مواد کتابخانه ای، تهیه نسخه هایی از مواد کتابخانه بمنظور حفظ نسخه اصلی و نگهداری از مواد کتابخانه. چکیده نظریات شرکت کنندگان در مقابله با نابودی مجموعه های کتابخانه ها را می توان در چهار قسمت زیر بیان کرد:

الف - ذخیره و استفاده صحیح از مواد کتابخانه ای،

ب - اسیدزدایی و مرمت نسخ اصلی،

پ - تهیه نسخه هایی از مواد کتابخانه ای بصورت میکروفیلم یا استفاده از دیگر روشهای تکثیر،

^۱ عدم تطابق تاریخ گزارش با تاریخ نشر مقاله به دلیل تاخیر در انتشار نشریه اطلاع رسانی است.

* عضو هیئت علمی کتابخانه ملی ایران.

ت - مقابله با سوانح و بلايا.

۳- سازماندهی برنامه های نگهداری و حفاظت از مواد کتابخانه ای. باید مدیون سازمان جهانی یونسکو، فدراسیون بین المللی انجمنها و موسسات کتابداری (ایفلا) و کنفرانس روسای کتابخانه های ملی بود که با پیش بینی خود توجه جهان را به مسئله حفاظت و نگهداری جلب کرده اند. بدیهی است که وظیفه حفاظت از میراث فکری و معنوی جهان بقدری سنگین و گسترده است که تنها با همکاری همه کشورها می توان به انجام آن نائل گردید. با پذیرفتن این اصل، باید به مسئله کنترل اطلاعات کتابشناختی بعنوان یک وسیله اجتناب ناپذیر برای اجرای برنامه های حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه ای در مقیاسی گسترده توجه کنیم، زیرا اگر کتابخانه ها و موسسات بدانند که چه موادی در کجا محافظت می شوند، می توانند از دوباره کاری و انجام کارهای غیرضروری خودداری کنند. و نیز می توانند با استفاده از این وسیله به خوانندگانی که بدنبال منبع خاصی می گردند، راهنمایی و کمک کنند. ایجاد یک چنین مجموعه اطلاعاتی متمرکز نخست در سطح ملی و سپس بین المللی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است و با استفاده از آن می توان برای حفاظت و نگهداری میراث معنوی، فکری و فرهنگی جهان ریزی کرد. لذا این امر باید از اولویت خاص برخوردار گردد. این نکته مهمترین نتیجه کنفرانس بوده است.

یکی از مهمترین نکاتی که در این کنفرانس به کرات به آن اشاره شد مسئله کاغذ بود. باید دانست که مشکلترین مسئله کتابخانه ها وجود کتابهایی است که بخاطر استفاده ای که از کاغذهای نامرغوب و اسیدی برای چاپ آنها شده هم اکنون در حال زوال و نابودی هستند. ما زمانی در کتابخانه ها کتابهایی بادوام و ماندنی خواهیم داشت که ناشرین و چاپخانه ها از کاغذهای بادوام برای چاپ کتاب استفاده کنند. پس باید ناشرین و چاپخانه ها را به استفاده از کاغذهای بادوام تشویق کرد. یک قرن و نیم انتشارات که در حال حاضر در قفسه های کتابخانه ها رو به زوال هستند بیش از آن اهمیت دارد که توجه ما را بخود جلب نکند. در ارتباط با این مسئله باید اشاره کرد که یکی از مهمترین و دلگرم کننده ترین پیام این کنفرانس، خبر مربوط به افزایش تولید کاغذ بادوام توسط کارخانجات کاغذسازی بود.

در کنفرانس همچنین برنامه هایی جهت جلب همکاریهای بین المللی پیشنهاد و ارائه شد که با استقبال بسیار روبه رو شد و در این زمینه فدراسیون بین المللی انجمنها و موسسات کتابداری (ایفلا)، کتابخانه کنگره، کتابخانه ملی فرانسه و کتابخانه ملی آلمان شرقی هر یک عهده دار وظایفی گشتند.

کنفرانس با توصیه هایی به کتابداران و تمامی دست اندرکاران کار کتاب، کتابخانه و کتابداری به کار خود پایان داد. اما بعنوان تمهید و مقدمه برای این توصیه ها، بدو ذکر چند نکته اساسی و تکیه

بر روی آنها را لازم شمرد. در زیر نخست نکات اساسی مورد نظر و سپس مهمترین موارد توصیه های کنفرانس بازگو می شود:

- با آگاهی از ابعاد گسترده نیاز به اقدامات اضطراری برای حفظ و نگهداری مواد کتابخانه ای و تایید آن توسط شرکت کنندگان در این کنفرانس بویژه آنهایی که از کشورهای در حال رشد در کنفرانس شرکت جسته اند،

- با توجه به نظرهای ارائه شده توسط نمایندگان کتابخانه های ملی و دیگر گروههای حرفه ای و اینکه نیاز به حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه ای تنها از طریق تلفیق و هماهنگی کوششها و اقدامات ملی و بین المللی قابل حصول است،

- با التفات به اینکه نمایندگان تمام ملل دنیا در مجمع فرهنگی بوداپست پشتیبانی جمعی خود را از توصیه به حفظ و نگهداری مواد کتابخانه ای و مواد موجود در آرشیوها اعلام کردند،

- با بررسی و مرور برنامه بین المللی ایفلا برای حفاظت و نگهداری، هدفهای این برنامه، نحوه برخورد با آن و برنامه اجرایی آن،

- با یادآوری نتایج موفقیت آمیز پیشرفت برنامه های بین المللی ایفلا در زمینه کنترل جهانی کتابشناسی (UBC)، دسترسی جهانی به انتشارات (UAP) و طرح بین المللی مارک (IMP).
- با تایید گامهایی که ایفلا اخیراً برای ایجاد برنامه بین المللی دیگری در زمینه ها حفاظت و نگهداری برداشته است.

- با امتنان از پیشگامی کتابخانه کنگره، کتابخانه ملی فرانسه و کتابخانه ملی جمهوری دموکراتیک آلمان برای ایجاد یک مرکز بین المللی و دو مرکز منطقه ای حفاظت و نگهداری در چهارچوب برنامه ای متمرکز، کنفرانس توصیه می کند و اعلام می دارد که:

۱) ایفلا بعنوان وسیله ای برای جلب علایق و پشتیبانی بیشتر، هر چه زودتر موضوع یکی از کنفرانسهای سالانه خود را حفاظت و نگهداری تعیین نماید،

۲) جوامع بین المللی کتابخانه ای توجه هر کشور را در سطحی وسیع به اهمیت و ضرورت حفاظت از مواد کتابخانه ای که تشکیل دهنده بخشی اساسی از میراث فکری تمام ملتها است، با تاکید بر نتایج جبران ناپذیر تعلل و کوتاهی در حفظ و نگهداری مواد برای نسلهای آینده جلب کنند،

۳) ایفلا انجمنهای عضو را تشویق کند که:

الف - طراحان سیاست ملی را مصرانه به تدوین اصول راهنمایی برای تنظیم و اجرای برنامه ملی حفاظت و نگهداری از مواد کتابخانه ای ترغیب نمایند.

ب - در موقع لزوم از دولتهایشان تقاضای بودجه متمم بمنظور اجرای معقول و سنجیده برنامه های حفاظت ملی بنمایند.

۴) انجمنهای عضو ایفلا نقشی فعال در ترغیب و متقاعد کردن سازمانهای ذیربط دیگر برای مشارکت و همکاری با مراکز منطقه ای در دیگر بخشهای جهان ایفا کنند،

۵) ایفلا با طرح و انتشار خطوط اصلی و راهنمای قابل استفاده در سطح بین المللی، انتشار راهنمای امکانات و تسهیلات موجود و دیگر انتشارات مورد نیاز، سازماندهی دوره های آموزشی، طرحهای هدایت کننده و دیگر فعالیتهایی که احتمالاً روند حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه ای را بهبود خواهد بخشید؛ در راه کمک به هماهنگی یک حرکت بین المللی در زمینه حفاظت و نگهداری سهمی بعهده گیرد،

۶) یونسکو و دیگر سازمانهای بین الدولی:

الف - در برنامه های خود توجه بیشتری به مسئله تشویق ناشران، چاپخانه ها و کارخانجات کاغذسازی و همچنین تشویق کتابداران و مسئولین و متخصصین آرشیوها و مراکز اسناد به پذیرفتن معیارهای حفاظت و نگهداری و تعهد به انجام آن معیارها مبذول دارند،

ب - کمک های مالیشان را برای فعالیتهایی که راهنمای بهبود و توسعه دانش و آگاهی از مسائل و مشکلات موجود در راه حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه ای و برآوردن نیازهای واپسنگر و آینده نگر در این زمینه است، افزایش دهند،

۷) ایفلا به کوششهای خود برای گردهم آیی دیگر سازمانهای ذیربط و صالح غیردولتی از طریق تدارک و راه اندازی یک برنامه بین المللی موثر در زمینه حفاظت و نگهداری، ادامه دهد.